

JAARPLAN 2022
BD-VERENIGING
VERDIEPEN, VERBINDEN, VERBREDEDEN

Versie 2.0 maart 2022

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
1 de Vereniging	6
1.1 Jaarthema 2022: De kwaliteit van biodynamische producten	6
1.2 Visie en aandachtsgebieden	6
1.2.1 Visie van de BD-vereniging:	6
1.2.2 Reguliere werkzaamheden	6
1.3 Terugblik 2021	6
1.4 BD Beroepsontwikkeling	7
2 Verdiepen, verbinden, verbreden	8
2.1 Nieuwe initiatieven voor 2022	8
2.2 Verdiepen	10
2.2.1 Het Willy Schilthuisfonds	10
2.2.2 Ondersteuning van licentiehouders	10
2.2.3 Leergang BD-landbouw	12
2.3 Verbinden	13
2.3.1 Demeter	13
2.3.2 Kraaybekerhof afstemming	13
2.3.3 Dialoogtafel voor genodigden	14
2.4 Verbreden	14
2.4.1 Externe participatie	14
2.4.2 Leden	15
2.4.3 De vrijwilligers in de vereniging	15
2.4.4 Communicatie	15
3 BijLagen	17
3.1 Bijlage 1 : BD-vereniging begroting 2022	17
3.2 Bijlage 2: Willy Schilthuisfonds begroting 2022	18

VOORWOORD

We leven in de tijd die onder druk staat. Als eerste hebben we de biodiversiteitscrisis. Momenteel staan 40.000 soorten onder druk om te verdwijnen van de aardbol. Dan hebben we het Klimaat dat dagelijks de aandacht vraagt en als derde de alom aanwezige polarisatie in de maatschappij. Tussen burgers en politiek, tussen burgers onderling, tussen stad en platteland. Over die problemen wordt al sinds de internationale conferentie in RIO 1992 gesproken. Als vierde kunnen de welvaartsziekten intussen benoemd worden als een gezondheidscrisis. Het merendeel van de mensen in de wereld sterft momenteel aan chronische welvaartsziekten zoals hart- en vaatziekten, diabetes en kanker. Al deze bedreigingen voor mens en planeet, raken aan de landbouw.

De uitdaging én opgave voor de landbouw wordt dan ook breed uitgemeten. De problematiek op het gebied van stikstof, klimaat en biodiversiteit staan hoog op de agenda en brengen de gemoederen in beweging. Gebrek aan ruimte voor woningbouw, infrastructuur, energie, landbouw, wateropslag en natuur maken deze uitdagingen complexer. Boeren, consumenten en beleidsmakers weten dat de situatie urgent is en grote invloed heeft op de kwaliteit van onze leefomgeving.

Honderd jaar mechanisatie, rationalisatie en schaalvergroting in de landbouw, hebben gezorgd voor een enorme groei van de opbrengsten, met meer dan evenredige verlaging van de voedselprijzen voor de consument. Maar de maatschappelijke prijs is hoog en die wordt betaald door de bodem, de natuur, onze gezondheid en toekomstige generaties. Voor de boeren is veel verloren gegaan: vrije handelingsruimte op en om het erf; de positie in de toeleverende- en afnemende ketens; hun kennis van de bodem en natuur. Het hoog presterende landbouwsysteem is losgeraakt van het sociale, het economische en het natuurlijke systeem waaruit het is ontstaan. Daarnaast is het volgens velen nu ook destructief geworden (Meino Smit, Ronald Rovers). Veel agrarische ondernemers ervaren dat ze gevangen zitten tussen overheid, maatschappij en markt. Met steeds kleinere marges voor hun inkomen en steeds meer kritiek en afkeuring op hun bedrijfsvoering.

Maatschappelijke- en boerenbewegingen spreken over een gewenste systeemverandering. Zij kijken daarbij naar het kabinet en vragen visie, maatregelen en regie. Om nieuwe vormen van landbouw in praktijk te gaan brengen, hebben boeren immers te maken met achterblijvende spelregels, starre financieringscondities, perverse prijsprikkels en blijkbaar onaantastbare gewoontes en overtuigingen. In het nieuwe regeerakkoord erkent de politiek dat er sprake is van een crisis in de landbouw en wordt een aanzet gegeven tot de hoogstnoodzakelijke transitie in de landbouw- en voedselsector. De ambities zijn hoog en er worden ruime budgetten beschikbaar gesteld. Er wordt gestreefd naar een circulaire economie, realiseren van de klimaatdoelen en kringlooplandbouw. Het nieuwe kabinet maakt water en bodem tot sturende uitgangspunten en maakt voor ruimtelijke planvorming met een integrale en gebiedsgerichte aanpak, € 25 miljard beschikbaar. Hiermee kan een begin worden gemaakt met een langjarige herinrichting van het landelijk gebied. Er wordt aandacht gevraagd voor versterking van boer- burger initiatieven, dierenwelzijn, natuur inclusieve landbouw, het tegengaan van de dalende bodemvruchtbaarheid en de positie van jonge boeren. Terecht is de vraag, die door veel landbouworganisaties is gesteld, hoe het zit met het politieke vermogen om regie te houden en de wil om plannen te implementeren. Zeker nu het departement weer in handen is van het CDA. Meer dan ooit is het namelijk van belang dat de bestaande problemen benoemd worden en er middelen beschikbaar komen om een transitie vorm te geven.

De meervoudige crisis (klimaat/ biodiversiteit/ sociaal/gezondheid) vraagt om enorme maatschappelijke veranderingen. Binnen een paar decennia zal ook het voedselsysteem fossielvrij moeten produceren. Ons voedselsysteem moet veranderen naar een duurzaam systeem met gesloten kringlopen. Met veerkrachtige ecosystemen waarin bodemvruchtbaarheid en biodiversiteit worden geborgd. Met fatsoenlijk dierenwelzijn en aandacht voor de rol van dieren in het landbouwsysteem. Vanwege een snel veranderend maatschappelijk bewustzijn, groeit tegelijk de consensus, dat de nodige radicale veranderingen alleen plaats kunnen vinden binnen een sociaal-economisch model dat anders werkt dan nu het geval is.

De biodynamische beweging is al koploper in deze noodzakelijke transitie. Maar als we de transitie naar een duurzame landbouw en economie op grote schaal willen versnellen, zijn er grote slagen nodig. En dat kan alleen als we de krachten bundelen en nóg bewuster en actiever de samenwerking binnen onze beweging opzoeken.

Wat ontbreekt in de landbouw-transitie is een wenkend perspectief, een nieuwe manier van denken over de mens en de planeet. De Wetenschappelijke Raad voor Integrale Duurzame Landbouw en Voeding, onder voorzitterschap van Edith. T. Lammerts van Bueren, bracht in september 2021 een visie uit onder de naam 'Gezondheid in drievoud: Naar een gezond voedselsysteem, voor planeet, consument en boer'.

De Raad pleit voor een integrale aanpak van de problemen en stelt dat de landbouw en het voedselsysteem steeds meer bijdragen aan een zieker wordende planeet en aan zieke mensen. De Raad pleit in haar visie ook voor een fundamentele verandering van lage voedselprijzen en korte termijn opbrengst naar een systeem dat gezondheid vooropstelt. Meer concreet, gezondheid voor planeet, consument en boer door:

- De ecologische gezondheid van de planeet (via de impact van de landbouw);
- de gezondheid van consumenten (via kwalitatief hoogwaardig voedsel);
- gezonde sociaaleconomische omstandigheden voor boeren en andere beroepsgroepen in het voedselsysteem.

4

De Raad pleit voor het verzetten van de bakens, het verlaten van het mechanisch wereldbeeld en voorrang voor het leven op aarde en onze eigen gezondheid. Het loslaten van het idee als ware de aarde slechts een mechanisme en het omarmen van de aarde als een levend organisme. Het advies sluit naadloos aan bij het achterliggende wereldbeeld van de biodynamische landbouw. Een landbouwsysteem dat is ontwikkeld tussen de twee wereldoorlogen van de vorige eeuw. In 2024 vieren we het 100-jarig bestaan.

Tegenwoordig komt de BD-landbouw schoorvoetend als oplossing in beeld. Het is de vraag hoe we ons tot de grootte van de problemen kunnen verhouden. Welk vermogen we hebben om hiermee om te gaan en hoe invulling te geven aan de gewenste verandering. Met de kennis en ervaringen vanuit het verleden, ligt er een grote uitdaging om onze landbouwkennis te verbinden met de toekomst. Kunnen we deze potentiële belangstelling verzilveren en tegelijk trouw blijven aan onze beginselen? Hoe geven we invulling aan de rol van vernieuwer voor de biosector?

De laatste 25 jaar is er sprake van een stagnatie in de groei van de BD-beweging. In 1980 waren er 130 erkende biodynamische boeren en in 2021 zijn er 126 erkende Demeter boeren. Onze beweging wordt maatschappelijk gezien als een gesloten club met een boodschap die moeilijk te begrijpen is. We hebben voor velen nog steeds een geitenwollensokken imago met een 'hocus pocus' landbouwmethode. Dat helpt niet.

In 1994 verscheen het boek 'Rudolf Steiner in Nederland'. Opvallend is hoe in honderd jaar de toon is veranderd. In de jaren dat Steiner voordrachten hield, verschenen er berichten over zijn lezingen in dagbladen. En was er een grote bereidheid om zijn denkbeelden te horen. In de huidige tijd is dat niet meer het geval. We hebben nu de wetenschap en het geloof. En voor de BD-landbouw geldt dat de wetenschappelijke acceptatie niet tot stand is gekomen en dat we daarmee in de hoek van het geloof terecht zijn gekomen. Mede daarom is het erg lastig om de BD-landbouw methode maatschappelijk breed geaccepteerd te krijgen.

Rudolf Steiner heeft zich over de landbouw helaas maar weinig uit kunnen laten. De Landbouwcursus vond immers ruim een half jaar voor zijn overlijden plaats. Over het pedagogisch werkveld heeft hij des te meer gezegd en geschreven. Eind 1923 kwam de vraag op tafel waarom er geen groei was in de scholen in Zwitserland. Rudolf Steiner zei daarover het volgende:

- *Het is fundamenteel dat de antroposofische pedagogiek is uitgemond in methodisch onderwijs, in een onderwijsmethodiek. Het gaat om een methodeschool, niet om een religieus uitgangspunt, ook niet om antroposofie als een soort religieuze overtuiging, het gaat om de methode.*
- *Deze pedagogische methodiek kan overal waar echte bereidheid is worden ingevoerd....*
- *Het is niet de bedoeling om zoveel mogelijk particuliere scholen te stichten om de openbare scholen concurrentie aan te doen, maar het gaat om een modelschool, die in methodisch opzicht inspirerend kan zijn voor andere scholen....*
- *Het heeft ons zeer geschaad dat steeds weer benadrukt werd: Waldorf pedagogiek kan alleen in aparte, eigen scholen plaatsvinden, terwijl ik steeds gezegd heb: deze methode kan in elke school worden toegepast.*

Wat betekent het als we deze woorden toepassen op de landbouw? De twee uitgangspunten zijn dan dat de biodynamische landbouw in de eerste plaats een methode is en dat deze methode vervolgens overal kan worden ingevoerd. De methode is weliswaar verbonden met de antroposofische achtergrond waaruit deze voortvloeit, maar kan los van de achtergrond geïmplementeerd worden. Elke boer kan de methode toepassen, ongeacht zijn overtuiging en omgeving. De boer is en blijft centraal staan in de BD-landbouw.

Anders gezegd gaat dus niet om de groei van het aantal BD-bedrijven, maar vooral om de verspreiding van de landbouw methodiek. BD-bedrijven dienen daarbij als inspiratie, als voorbeeld van de werkzaamheid van deze methodiek.

Willen we weer groeien, samenwerken, kennis delen en invloed uitoefenen in de huidige transitie, dan zal het roer om moeten. We hebben ons steeds geprofileerd als een beweging voor spirituele landbouw, werkend vanuit het antroposofisch gedachtegoed. Wellicht moet de focus nu komen te liggen op:

- De methode van de biodynamische landbouw;
- het door ontwikkelen van BD-bedrijven als model bedrijven;
- overdracht van kennis over de biodynamische landbouwmethode.

Deze gedachtegang brengen we graag naar voren in gesprek met betrokken leden. Het betekent inzetten op ondersteuning van de bestaande boeren in de ontwikkeling van het BD-bedrijf door intervisie, intercollegiale toetsing, verdieping en scholing enerzijds en anderzijds het verder expliciteren en overdragen van de biodynamische methode als bijdrage aan de transitie in de landbouw.

1 DE VERENIGING

1.1 JAARTHEMA 2022: DE KWALITEIT VAN BIODYNAMISCHE PRODUCTEN

Aan het einde van de vierde lezing van de Landbouwcursus becommentarieerde Rudolf Steiner de eigenschappen van hoogwaardige voeding als volgt:

“Het belangrijkste is dat wanneer producten mensen bereiken, ze het meest gunstig zijn voor hun bestaan. Je kunt elk soort fruit trekken dat er glanzend uitziet, maar het is misschien alleen maagvullend voor mensen, niet echt organisch bevorderend voor hun innerlijke wezen”.

De voedselleer van Rudolf Steiner gaat verder dan materiële en zintuigelijke eigenschappen, zoals smaak en geur. Hij breidt de term uit tot de transformatie en ontwikkeling in het lichaam. De karakterisering daarvan kan dienen als een visie op de kwaliteit van biodynamische producten. Wil men dit bereiken, dan is het essentieel om te onderzoeken wat *'organisch het innerlijk bestaan bevordert'* en wat dat concreet betekent voor productie, verwerking, handel en consumptie. De Landbouwcursus en de vele ontwikkelingen en initiatieven die daarop voortbouwen of daarmee samenhangen, zijn hiervoor een waardevolle bron.

1.2 VISIE EN AANDACHTSGEBIEDEN

1.2.1 VISIE VAN DE BD-VERENIGING:

Wij geloven in een landbouwcultuur die ...

- De mensheid stimuleert om de verantwoordelijkheid voor een gezonde en integrale ontwikkeling van de aarde en bodem te nemen (ecologie);
- gezonde voeding en gezonde landbouwproducten produceert die van hoge kwaliteit zijn en lichaam, ziel en geest voeden (economische waarde creatie);
- mensen aanmoedigt om hun individuele potentieel te ontplooiën en in waardigheid, wederzijds respect en tolerantie samen te leven en samen te werken (sociale relatie).

1.2.2 REGULIERE WERKZAAMHEDEN

De woorden van Willy Schilthuis *'De methode van biologisch-dynamische landbouw moet verder worden ontwikkeld en verdiept'*, blijven gelden in onze tijd en geven richting aan het handelen van het Bestuur. We zien daarbij een viertal taken:

- o Het verzorgen van een vitaal verenigingsleven;
- o spin in het web van de BD-beweging;
- o het verzorgen van de impuls en;
- o het inspireren van boeren en burgers in transitie.

De uitwerking daarvan is beschreven in dit Jaarplan 2022.

1.3 TERUGBLIK 2021

1.4 BD BEROEPSONTWIKKELING

De ontwikkelvraagstukken in de biodynamische beweging zijn taai en blijven aandacht vragen. We hebben het dan over:

- Het gebruik van preparaten door de erkende biodynamische boeren
- Duurzaamheid en het sluiten van de kringloop
- Omgang met de mannelijke dieren
- De insleep van residuen

Beroepsontwikkeling in cijfers:

- Aantal begeleiders kwam in 2021 op 27.
- Collegiale Toetsing 2020-2021: alle Demeter bedrijven doen mee in 29 groepen, waarin ongeveer 150 bedrijven met per bedrijf meerdere ondernemers, medewerkers en stagiaires. Aspirant Demeter bedrijven worden zoveel mogelijk lopende hun aspirant status ingepast in bestaande groepen.
- Intervisie/boerenbezoek/thema-groepen: nu 17 groepen. Waarvan 10x gemengde intervisiegroep/boerenbezoek, 1x landbouw & zorg, 3x jongerengroep, 2x BD-imkers, 1x burgers/boeren/ permacultuur/ hoveniers.
- Coach-relaties: 5x, veelal tijdelijk.
- Begeleiding van een VNVK-groep (natuurvoedingskundigen)

Voornemen voor 2022

- Fijne coördinatiegroep: naast Joke en Jaap en een 3^e persoon in verbinding met Collegiale Toetsing.
- Verdere opleiding nieuwe begeleiders met extra programma's.
- Zaalte voor bijeenkomsten van de begeleiders: Stadsboerderij Almere bevalt. Als Kraaybeekhof een groter zaal krijgt: heroverwegen.
- In beeld zijn bij geïnteresseerde boeren. Af en toe aandacht in nieuwsbrief biodynamische vereniging.
- In beeld zijn bij geïnteresseerde begeleiders. Werkte goed via de nieuwsbrief biodynamische vereniging. Er is een grote groep niet-boeren-leden die de BD-landbouw wil ondersteunen, veelal met grote professionaliteit.
- Evaluatie Collegiale Toetsing 2020-2022 i.s.m. Demeter en voorbereiding op Collegiale Toetsing 2023-2024. Evaluatie poster, groepsgrootte, methodiek, hoe maken we de Collegiale Toetsing minder vrijblijvend? Plan: bijeenkomst jan'22.
- Het motto 'Deel zijn van een geheel' of te wel hoe zit het met de betrokkenheid van NL-boeren bij (1) hun NL-biodynamische vereniging en (2) bij de internationale Biodynamic Federation.
- We zien al jaren een cultuur in onze biodynamische vereniging waarbij de leden zich weinig betrokken tonen, weinig gesprek over beleidskeuzen, weinig initiatieven door leden. Willen we een grotere betrokkenheid? Zo ja, hoe is deze betrokkenheid te vergroten?
- In 2020 is de internationale Biodynamic Federation opgericht en hiervan zijn al 45 internationale verenigingen lid geworden, maar niet de biodynamische vereniging van NL. In hoeverre voelen NL-boeren zich betrokken bij de internationale zustervereniging?

2 VERDIEPEN, VERBINDEN, VERBREDEDEN

Als bestuur willen wij doorgaan op de basisgedachten van de Landbouwcursus zoals deze indertijd door Steiner is aangereikt. We willen het spirituele en het methodische aspect van de biologisch-dynamische landbouw versterken. Dit in samenwerking met onze leden en de andere organisaties binnen de BD-beweging in Nederland. Gekozen thema voor dit jaar is “Verbinden, Verdiepen en Verbreden”.

Honderd jaar geleden begon Rudolf Steiner in Dornach te spreken over de noodzaak van een nieuwe sociale orde. Wat mensen meer dan ooit nodig hebben, zei hij, is samenwerking. Samenwerking brengt genezing.

Dit is een taak die we nu nog steeds hebben, als Biologisch-Dynamische beweging in Nederland. Samenwerking met- en tussen onze BD boeren, de leden, andere organisaties die een rol spelen in de BD-beweging en met organisaties die BD een warm hart toedragen.

Ons thema (Verbinden, Verdiepen en Verbreden) hangt samen met de biodynamische impuls. Bijna honderd jaar geleden werd Rudolf Steiner door boeren gevraagd om een Landbouwcursus te geven. Deze boeren voelden de noodzaak tot een fundamentele verandering en vernieuwing van dit werkgebied. Die vraag is nu nog steeds actueel. De Vereniging ziet het als taak om initiatief te ontplooiën, zodat leden en niet leden in aanraking kunnen komen met de Landbouwcursus en de achtergronden daarvan.

In de vernieuwing van de landbouw staan we niet alleen. Momenteel is 4% van het landbouwareaal biologisch. Dit deel is sterk in ontwikkeling. De biologische, maar ook de “donkergroene” boeren onderschrijven voor een groot deel dezelfde uitgangspunten als de biodynamische beweging. We zijn samen op weg naar een inclusieve en gezonde landbouw! De BD-vereniging wil zich sterker met deze vernieuwende beweging verbinden en bestaande kennis over de biodynamische methode uitdragen.

2.1 NIEUWE INITIATIEVEN VOOR 2022

VERDIEPEN

- Meer aandacht voor wetenschappelijk onderzoek(en) naar de BD-methode. We houden de ontwikkelingen in het oog en ondersteunen projecten vanuit het Willy Schilthuisfonds.
- Vernieuwing van het ledenblad DP met meer inhoudelijke artikelen die bijdragen aan de ontwikkeling en verdieping van het BD-gedachtegoed.
- Verdere uitbouw ‘Boeren voor boeren’
- Ontwikkeling van een BD-leergang specifiek gericht op de bronnen en achtergronden van de BD-landbouw

- Uitbouw van het Willy Schildhuisfonds als fonds voor steun aan ontwikkelingsvraagstukken in de BD-beweging. Aandacht voor actieve fondswerving
- Opzetten van een nieuwe groep rondom de Landbouwcursus.
- Installeren van preparatengroep om initiatieven te ontwikkelen en te ondersteunen.
- Opzet nieuw project Bedrijfsindividualiteit

VERBINDEN

- Versterken samenwerking met Demeter.
- Opzetten van een Kraaybeekerhof meeting tussen alle besturen die neergestreken zijn in de villa. Doel: elkaar informeren over beleidsvoornemens 2022.
- Opzetten van bijeenkomsten waar mensen plaats nemen die sterk verbonden zijn met de beweging en daarnaast naam en faam hebben in de maatschappij, om zo de koers op langere termijn van de BD door te spreken
- Organiseren van dialogotafels met leden in maart 2022, om te horen wat er leeft en waar uitwisseling georganiseerd kan worden.
- Organisatie Winterconferentie, Jaardag en project Toekomst Zaaïen en miniconferentie over Duurzame landbouw.

VERBREDEDEN

- Ledenwervingscampagne.
- Meer actieve externe participatie
- Ontwikkeling planmatige aanpak kennisoverdracht biodynamische landbouwmethode
- Onderzoek naar wijze van verbreding.
- Ontwikkelen van de vrijwilligersorganisatie.
- Versterking van het Bestuur met op de onderdelen voeding en jongeren

2.2 VERDIEPEN

2.2.1 HET WILLY SCHILTHUISFONDS

Het Willy Schilthuisfonds van de BD-vereniging ondersteunt projecten die een meerwaarde leveren aan de ontwikkeling van de biologisch-dynamische landbouw. De BD-vereniging is een ANBI en giften zijn daardoor fiscaal aftrekbaar. Het fonds is een zelfstandig onderdeel van de Vereniging. Vanaf 2021 is de administratie van het fonds en van de vereniging gescheiden. De middelen van het fonds kunnen zo volledig worden ingezet voor de ontwikkel-vraagstukken in de beweging en zijn niet meer afhankelijk van de exploitatie van de vereniging.

Het afgelopen jaar vonden de volgende projecten ondersteuning bij het fonds:

- Uitgave van een populaire versie van het proefschrift van Meino Smit;
- de BD-Beroepsontwikkeling;
- het Demeterproject Ahimsa
- het boek van Pruntel/Jonkman over de geschiedenis van de BD-Landbouw in Noord-Holland en de Flevopolder;
- de ontwikkeling van een curriculum BD-Master voor een verdiepend curriculum BD Landbouw en haar achtergronden
- het project Toekomst zaaien.

Het fonds wil zich de komende jaren door ontwikkelen.

Daartoe wordt:

- Het fonds sterker geprofileerd op basis van een aantal thema's;
- samenwerking gezocht met bestaande fondsen om meer te kunnen werken in vormen van cofinanciering;
- er meer en vaker gecommuniceerd over de projecten die het fonds ondersteund. Het fonds zal daartoe een separate plaats krijgen op de website.

2.2.2 ONDERSTEUNING VAN LICENTIEHOUDERS

Biologisch-dynamische landbouw is de landbouw die voeding produceert die mensen nodig hebben om fysiek en mentaal goed te kunnen functioneren. De essentie van het werk in de BD land- en tuinbouw, is het produceren van gezonde voeding. Een landbouw die intensief werkt aan de kwaliteit van de bodem, rekening houdt met de sociale en culturele omgeving en die andere economische structuren zoekt. Dat betekent bijvoorbeeld dat we de planten, de dieren en de mensen naar hun eigen aard en kwaliteit willen verzorgen.

De BD-landbouw heeft een aantal basale uitgangspunten die een fundamenteel andere kijk vragen. In wezen gaat het om een viertal kernpunten:

- Het ontwikkelen en grip krijgen op de boerderij/bedrijf als levend geheel is één van de belangrijkste uitgangspunten van de biodynamische impuls. Rudolf Steiner spreekt

van het boerderij/bedrijf-organisme en van de boerderij als individualiteit. Deze concepten kunnen inspiratiebronnen zijn om keer op keer een stap verder te komen in ons begrip, onze observatie en onze structurering en vormgeving van onze boerderijen en kwekerijen.

- In de acht lezingen over landbouw staan de biodynamische preparaten centraal in de lezingen vier en vijf. Na 90 jaar blijven de biodynamische preparaten die zijn ontwikkeld op basis van het spirituele onderzoek van Rudolf Steiner een kernonderdeel van de biodynamische landbouwpraktijk, een benadering gebaseerd op een spiritueel begrip van de verbinding van de mens met de aarde en de kosmos en het concept van een op zichzelf staande boerderij-individualiteit.
- Het effect van kosmische cycli is een derde punt. In de praktische toepassing van biodynamische landbouw werd en wordt dit aspect door producenten op zeer verschillende manieren in overweging genomen. De benadering strekt zich uit van degenen die geloven dat de hemelen niet langer actief zijn en dat het kosmische in de natuur moet worden gezocht, tot degenen die zo nauwkeurig mogelijk rekening houden met kosmische cycli. De directe link tussen kosmische cycli en planten en de manier waarop deze wordt uitgewerkt in plantkalenders, raakt aan een zoeken naar nieuwe verbinding met de natuur. Een ander, vaak vergeten invloed is de mens zelf. Voor de gecultiveerde plant is de mens een belangrijk onderdeel van de omgeving: door bewustzijn, enthousiasme en gevoeligheid, of anders gezegd aandacht, kan de mens bepaalde invloeden en effecten versterken of verminderen.
- De benadering voor de veeteelt, is een proces van contact maken met het wezen van het dier en de manier waarop het leeft. Dat dient men als uitgangspunt te nemen voor het handelen. Wie voor deze aanpak kiest, kan niet anders dan de voorwaarden scheppen die de dieren in staat stellen hun ware aard te onthullen en zo goed mogelijk bij te dragen aan de boerderij. Deze aanpak zal effectief worden wanneer veel mensen ze gaan gebruiken, doorgeven aan anderen en implementeren.

Uit rapportages van de beroepsontwikkeling en van de Demeter-controles komt naar voren dat boeren en producenten vaak worstelen met deze aspecten. Rudolf Steiner heeft steeds weer aangegeven dat het in de antroposofie gaat om de eigen ervaring en niet om het napraten van de voorgangers in de gemeenschap. Steeds weer deed hij een beroep op de professionals, of het nu leraren, boeren of artsen waren, om een eigen koers te varen, gestoeld op eigen inzichten en gerijpt door de eigen ervaring. Dat maakt het er niet makkelijker op. Want het vraagt van de BD-producent om zichzelf uiteen te zetten met deze spirituele aspecten van de landbouw. En aan de andere kant zijn er de Demeter normen waar je aan wilt of moet voldoen.

Daarom is de BD-Vereniging gestart met een nieuw initiatief: Boeren voor Boeren. Een groep van vijftien tot twintig ervaren biodynamische boeren en tuinders is bereid om minder ervaren boeren te ondersteunen bij hun vragen. Deze ondersteuning is gratis voor beroepsleden en is mogelijk gemaakt dankzij schenkgeld vanuit de Antroposofische Vereniging. Op de website van de BD-vereniging vind je een overzicht van de beschikbare deskundigen, zie www.bdvereniging.nl/bd-beroepsontwikkeling. Komend jaar gaan we onderzoeken op welke wijze we de ervaring van deze groep breder in kunnen zetten, ook buiten de BD-vereniging.

Een tweede initiatief is het ontwerp van een curriculum voor een verdiepende cursus BD-landbouw. In 2021 is een groep onder leiding van Edith Lammers van Bueren gestart om dit vorm te geven. Dit initiatief wordt beschreven in de volgende paragraaf

Daarnaast zal in de loop van het jaar weer een preparatengroep actief worden, zal een cyclus Landbouwcursus worden georganiseerd en zal er een initiatief genomen worden rondom de bedrijfsindividualiteit

2.2.3 LEERGANG BD-LANDBOUW

In het voorjaar van 2021 is de bestaande scholing door de BD-Vereniging en Demeter in beeld gebracht. In die overleggen werd ook gesproken over de behoefte aan een vervolg op de bestaande doorschakel cursus en losse cursussen in leiderschap en persoonlijke ontwikkeling.

Er is een werkgroep gevormd die gevraagd wordt:

- Het curriculum van de leergang te ontwikkelen; naast inhoud ook een verkenning te doen naar docenten
- Een voorstel te doen voor de programmatische opbouw
- Te onderzoeken hoe en waar de leergang ingebed kan worden
- Op welke wijze de leergang in de praktijk succesvol vormgegeven kan worden zodat deze na een aanloopperiode zichzelf kan dragen.

Deze verdiepende BD-cursus bestaat uit een aantal blokken en is bedoeld voor mensen die werkzaam zijn in de BD-sector of een beroepsopleiding hebben afgerond. We denken dan aan adviseurs, coaches, leraren, boeren en tuinders, verwerkers, handelaren en overige betrokkenen in de keten van de BD-landbouw en voeding.

De cursus wordt afgesloten met een toetsing en levert gekwalificeerde en ingevoerde personen voor biodynamische landbouw. Het is gericht op de ontwikkeling van een nieuw kader in de BD-beweging. Mensen die de biologisch-dynamische landbouw kunnen vertegenwoordigen en biologisch-dynamische waarden en uitgangspunten in gesprek kunnen brengen en uitdragen.

De opleiding bevat drie pijlers: verdieping in de BD, persoonlijke ontwikkeling en onderzoek.

Verdieping in de BD-achtergronden

- De opleiding is gericht op een persoonlijke benadering van biologisch-dynamische landbouw en verbindt basiskennis met de eigen ervaring.
- De ontwikkeling van een wetenschappelijke basis, inclusief de intellectuele achtergrond van biologisch-dynamische landbouw
- Kritisch begrip van de antroposofische basis van de BD en vermogen tot communiceren

Persoonlijk ontwikkeling

- Leiderschap: versterken van kennis en vaardigheden opbouwen van netwerk. De opleiding is ook een platform om samen vragen te delen en zo op de juiste manier antwoord te geven.
- Scholing van de waarneming en het denken
- Inzicht in drijfveren, valkuilen en kwaliteiten.

Onderzoek

- Projectwerk speelt een rol in het studieprogramma. Participanten kiezen aan het begin van de leergang een vraag uit de eigen praktijkervaring. Het gaat om het zelfstandig onderzoeken en ontwikkelen van een context, het onderzoeken van een thema en de presentatie van de resultaten.

Bij het jaarverslag zou bij 2.3.1 eindigen met “afgesproken voorlopig de huidige vorm te handhaven....

Dan verder met: “de BD vereniging hecht in hoge mate aan voortzetting van een goede afstemming met Demeter.”

2.3 VERBINDEN

2.3.1 DEMETER

Het afgelopen jaar is er in overleg met Demeter Internationaal besloten om de BD-vereniging twee leden te laten benoemen in het Bestuur van Demeter. Afgesproken is dat dit bij voorkeur boeren zijn. Voorlopig nemen Marteniek Bierman en Maria Inckmann van Gaalen de twee plekken in. Demeter Internationaal heeft vragen gezet bij de organisatievorm in Nederland. Het wil inzetten op meer democratie en daarmee zeggenschap voor de licentiehouders. We hebben afgesproken voorlopig de huidige vorm te handhaven.

De biodynamische vereniging hecht in hoge mate aan voortzetting van een goede afstemming met Demeter. Een aantal punten die komend jaar van belang zijn;

- De opzet van de viering van honderd jaar BD-beweging
- Afstemming rond projecten en ontwikkelvraagstukken binnen de BD-beweging
- Collegiale toetsing en intervisie BD boeren
- Afstemming rondom de ontwikkelfonds. Demeter heeft een eigen ontwikkelfonds. Onderzocht kan worden of en hoe beide fondsen samen kunnen werken of samen kunnen gaan omdat de doelstelling hetzelfde is.
- Afstemming externe participatie
- Gezamenlijke jaarlijkse uitgave Demeter monitor en DP

2.3.2 KRAAYBEKERHOF AFSTEMMING

De biodynamische beweging kent de laatste twintig jaar een sterke groei en diversificatie. Iedere organisatie bestrijkt een eigen gebied. Met een aantal organisaties zoals Grondbeheer en Demeter werkt de Vereniging intensief samen. Met anderen is er sprake van incidentele ontmoetingen. Gezien de grote opgaven die voor ons liggen, lijkt het van belang om jaarlijks een afstemming te organiseren tussen de besturen van organisaties die werkzaam zijn in de beweging. Vooral om initiatieven zichtbaar te maken. De Vereniging zal daartoe het initiatief nemen. We willen beginnen met de organisaties die onderdak hebben gevonden op de Kraaybeekerhof.

In november 2020 werd de coöperatie Landgoed Kraaybeekerhof opgericht. De oprichters en eerste leden zijn: De Academie (Stichting Kraaybeekerhof), de Tuinen van Kraaybeekerhof VOF, Stichting Demeter, Dipam CV, Stichting Sleipnir en Sleipnir Support CV. Stichting de Bijentuin levert ook een belangrijke bijdrage aan de start van deze bijzondere samenwerking. Stichting BD Grondbeheer heeft een dragende rol in het proces. In de loop van het jaar zijn de BD Vereniging en de He(e)renboeren daarbij aangesloten. Komend jaar zal ook de Vereniging van Vrije Scholen aanschuiven en binnen de antroposofische vereniging loopt een proces rond een mogelijke verhuizing naar de Kraaybeekerhof.

2.3.3 DIALOOGTAFEL VOOR GENODIGDEN

Het Bestuur heeft behoefte aan sparringpartners om te reflecteren op de BD-beweging in Nederland en de ontwikkeling daarvan. Het gaat om een kritische blik, inhoudelijk advies, gebaseerd op ervaring en gezonde nieuwsgierigheid, inbreng van nieuwe actualiteit, het blootleggen van pijnpunten, legitimiteit richting stakeholders en verbinding van de BD-beweging met politieke en maatschappelijke stromingen. De eerste bijeenkomst wordt georganiseerd in maart 2022 in de vorm van een dialoogtafel.

2.4 VERBREDEDEN

2.4.1 EXTERNE PARTICIPATIE

Er zijn veel initiatieven van de zogenaamde ‘donkergroene boeren’ zoals bijvoorbeeld Aarde Boer, Consument, de Boerenraad, De toekomstboeren, de Heerenboeren, Caring Farmers, de CSA en diverse (boeren)organisatie voor een vernieuwing in de landbouw zoals BioNext, de Transitiecoalitie en de Agro-ecologische Federatie in Nederland actief. De krachten zijn nog niet gebundeld, maar daar wordt wel naar gezocht. Er zijn veel overeenkomsten. Het betreft in grote lijnen:

- Regionale biologische landbouw in samenhang met de natuur
- Gericht op het lange termijn belang van de aarde, natuur en de mens
- Uitgangspunt is een gezonde bodem voor gezond voedsel
- Geen gebruik van natuurvreemde chemie, genetische manipulatie of kunstmest
- Veeteelt ondersteunend voor bodemontwikkeling, geen geïmporteerd krachtvoer
- Ecosystemen leidend en gericht op herstel van de biodiversiteit

Essentieel is dat we boeren in de gelegenheid stellen het mooie vak van dirigent in het ingewikkelde samenspel van aarde, gewassen, dieren en kosmos met hart en ziel uit te oefenen. Dienstbaar zijn aan de aarde is een cultuur-opdracht waar de basisbehoeften van ons allen mee gemoeid zijn.

De BD heeft een honderdjarige ervaring en kan haar kennis en ervaring in dienst stellen van de groene beweging. Daarom participeren we actief in een aantal initiatieven: Aarde Boer, Consument, de Boerenraad, de Agro-ecologische Federatie, de Transitiecoalitie. Daarnaast is Piet IJzendoorn op tal van gebieden zeer actief, soms op persoonlijke titel, soms namens de Vereniging.

Naast participatie en bijdragen gaan we komend jaar onderzoeken hoe we naast de Podcast Goede Gronden deze kennis kunnen ontsluiten voor boeren die het 'anders' doen of gaan doen.

2.4.2 LEDEN

- Samen met Demeter willen we een manier vinden om Demeter licentiehouders ook te laten aansluiten bij de BD-beweging.
- We willen meer contact organiseren met de leden en de beroepsleden in het veld. Om ons oor te luister te leggen, te horen wat er leeft en wat de vragen zijn, worden dialoogtafels georganiseerd. We zullen hier elk kwartaal in de nieuwsbrief aandacht aan besteden.
- Het aantal leden loopt terug. We gaan dit jaar met hulp van de leden actief op zoek naar medestanders die lid gaan/willen worden van de vereniging. Momenteel hebben we ruim 1800 leden. Het zou mooi zijn als daar duizend bij zouden komen. We gaan in ieder geval alle leden uitnodigen om actief één nieuw lid aan te brengen.

2.4.3 DE VRIJWILLIGERS IN DE VERENIGING

15

Eind 2021 werd een begin gemaakt met het organiseren en inzetten van leden, die op vrijwillige basis hun bijdrage wilden leveren aan het werk van de Vereniging. Hierdoor ontstond een groep van een tiental mensen, die ingezet kon worden bij verschillende activiteiten. Zoals bijvoorbeeld het onderhoud van de Kraaybekerhof en de voorbereiding en uitvoering van de winterconferentie op de Warmonderhof. Deze ontwikkeling willen we verder voortzetten en uitbouwen, zodat de Vereniging haar impact kan vergroten. Daarnaast hopen we met deze ontwikkeling de verbinding van onze leden te versterken.

2.4.4 COMMUNICATIE

De website is het uithangbord van de Vereniging en communicatiemiddel met onze leden en anderen. In het afgelopen jaar is een werkgroep gevormd die kritisch naar de website gekeken heeft en voorstellen gaat doen voor een nieuwe indeling en vooral voor toegankelijke teksten. Zoals eerder gemeld zal ook het WS-fonds en Podcast hierin een eigen plaats gaan krijgen.

De reguliere communicatie met de leden, via de website, het blad en de nieuwsbrieven, wordt verzorgd door Ellen Winkel. Zij wordt tevens hoofdredacteur van de nieuwe DP die komend jaar geheel herzien gaat worden. Waarschijnlijk zit het zomernummer al in een nieuwe jas.

De vereniging was in het verleden beperkt actief op sociale media.. Afgelopen zomer brachten we daar verandering in en werden Nikki en Sanne voor de Vereniging actief op Facebook en Instagram. We gaan deze ontwikkeling in de zomer evalueren.

De Vereniging is tot nog toe niet zo zichtbaar in de media, maatschappelijk veld en de (inter)nationale lobby. De middelen van de vereniging zijn daartoe nog te beperkt. Inkomsten zijn immers alleen de ledenbijdrage, waarvan de helft wordt uitgegeven aan de DP en de (eigen) communicatie met de leden. Demeter is daarentegen zeer actief in het maatschappelijk veld en is daarmee vooralsnog het gezicht naar.

3 BIJLAGEN

3.1 BIJLAGE 1: BD-VERENIGING BEGROTING 2022

	begroting	resultaat	begroting	begroting
Inkomsten	2020	2020	2021	2022
Contributies	125.000	125.087	125.000	125.000
bijdragen derden	15.000	11.151	15.000	
advertenties DP	4.000	0	4.000	5.000
webwinkel	6.000	9.798	5.000	1.000
	150.000	146.036	149.000	131.000
Uitgaven				
Indirecte kosten				
Personeels- en medewerkerskosten	71.000	70.348	65.000	45.000
Huisvestingskosten	4.000	4.012	5.000	5.000
Kantoorkosten	9.000	8.901	9.000	9.000
Bestuur / beheer	15.000	10.935	15.000	15.000
Communicatie	1.000	1.614	10.000	8.000
<i>Jaardag, congres, CSA, Voedsel Anders, Biobeurs</i>	100.000	95.810	104.000	82.000
Dynamisch Perspectief	45.000	44.139	35.000	42.500
BD-Beroepsontwikkeling (gaat per 2021 naar WS fonds)	25.000	13.360	0	0
Projecten (per 2020 in WS fonds)	23.755	31.969		0
Webwinkel inkoop en kosten 2022 opgeheven		214	5.000	0
Voorziening	-50	25.000		
2024		-41		5.000
totale uitgaven	193.705	210.451	144.000	129.500
Subtotaal inkomsten minus uitgaven	-43.705	-64.415	5.000	1.500

Toelichting Personeelskosten:

Personeel en medewerkerskosten zijn voor communicatie en coördinatie.

Uitgaande van 55 per uur (inclusief) betekent dit 800 uur

Drie dagdelen 40 weken coördinatie is € 26.500

Communicatie 40 weken 8 uur is € 17.500.

3.2 BIJLAGE 2: WILLY SCHILTHUISFONDS BEGROTING 2022

Inkomsten		
Bedrag	Herkomst	Aanvullende beschrijving
€ 15.000	Giften	Donaties door de leden van de Vereniging
€ 5.000	Ondersteuning boek Meino	Donatie Triodos Foundation tgv Duurzaamheid van de NL Landbouw
€ 25.000	Externe fondsen	Resultaat algemene fondswerving
€ 24.000	gerichte donaties	Resultaat projectgerichte fondswerving
€ 74.000		

Uitgaven		
Bedrag	Doel	Aanvullende beschrijving
€ 24.000	BD-Beroepsontwikkeling	Advies en ondersteuning (moet gaan voldoen aan de WS-voorwaarden)
€ 4.000	De nieuwe Landbouwer cursus	Pragmatische herverankering van het BD-fundament, in periodieke cursus
€ 6.000	Duurzaamheid van de NL landbouw	Populaire uitgave van het proefschrift van Meino Smit
€ 3.000	Herstart BD-Jong	Vitalisering van (nieuwe) BD-Jong activiteiten
€ 2.000	Toekomst zaaien	Idem als 2021
€ 1.000	Bedrijf Individualiteit 2.0	1e fase, onderzoek naar feitelijke behoeften bij de boeren
€ 5.000	40 jaar Kraaijbekershof	Manuscript voor boek van Michiel Rietveld over de BD-Beweging
€ 9.000	2024	Voorbereiding eeuwfeest
€ 7.000	Opzetten WS Fonds nieuwe Stijl	Financiële inzichtelijkheid en vormgeving van het fonds
€ 61.000		

€14.000	Verschil Inkomsten-Uitgaven	Ten laste van het WS-Fonds
----------------	-----------------------------	----------------------------